

Inhoud

Het Juryrapport	pag. 3
<i>Dick Pels</i>	
Een zoekende spreker	pag. 7
<i>Chris van der Meulen, winnaar</i>	
Lof der onzekerheid	pag. 11
<i>Whee Ky Ma</i>	
Geen daden zonder dromen	pag. 15
<i>Maarten de Groof</i>	
Drijfzand en dronkenschap	pag. 19
<i>Lodewijk van Oord</i>	

De jury van de Banningprijs 2008:

Marleen Barth

(voorzitter Banning Werkgemeenschap voor de PvdA, voorzitter van GGZ Nederland)

Marjo Buitelaar

(hoofddocent Antropologie van moslimsamenlevingen aan de Rijksuniversiteit Groningen)

2

Richard Esser

(bestuurslid Vereniging Zingeving & Democratie, winnaar Banningprijs 2004)

Mare Faber

(Wiardi Beckman Stichting, eindredacteur *Socialisme & Democratie*)

Mieke Groen

(bestuurslid Vereniging Zingeving en Democratie, werkzaam bij de Wiardi Beckman Stichting)

Frits Groeneveld

(jurylid namens Vereniging Woodbrookers Barchem, doopsgezind predikant te Amsterdam, oud-redacteur NRC-Handelsblad)

Dick Pels

(voorzitter van de jury, winnaar Banningprijs 1989, voorzitter denktank Waterland)

Coördinatie: Mieke Groen en Kees Waagmeester.

*Vier pleidooien voor onzekerheid
als kernwaarde van de politieke democratie*

Banningprijs 2008

Rapport van de jury

Door Dick Pels, voorzitter van de jury

Banning en Barchem

Vandaag, 31 mei 2008, reiken wij hier in Barchem voor de zesde keer de Banningprijs uit. Die prijs werd in 1988 ingesteld ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van dr. Willem Banning (1888-1971), de grondlegger van het religieus geïnspireerde socialisme in Nederland en mede-oprichter van de Partij van de Arbeid in 1946. Vandaag vieren we ook de honderdste geboortedag van de Vereniging Woodbrookers in Holland. Deze werd in 1908 opgericht, aanvankelijk als reünistenclub van bezoekers aan de Quaker-settlement Woodbrooke nabij het Engelse Birmingham, die daar onder de indruk waren gekomen van een nieuw soort christelijke vrijzinnigheid op basis van 'stille' persoonlijke devotie en het vrijmoedige, 'luisterende' gesprek. Vanaf 1912 organiseerde de Vereniging zomercursussen in Barchem, en Banning nam daaraan in 1916 voor het eerst deel. In 1923, tijdens zijn periode als 'rode dominee' in Sneek, trad hij toe tot het bestuur van wat inmiddels de 'Barchem-beweging' was gaan heten, en in 1929 werd hij directeur, ook van de Arbeiders Gemeenschap der Wood-

brookers, de socialistisch geïnspireerde werkge-meenschap van de Vereniging, nu de Vereniging voor Zingeving en Democratie (Zingeving.net).

Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog was Banning een van de belangrijkste inspiratoren van de christelijk-humanistische doorbraakbeweging. Al langer bepleitte hij een humanistisch, vrijzinnig en democratisch socialisme dat een sterke nadruk legde op de cultuur en bindende normen zoals rechtvaardigheid, gemeenschap, verantwoordelijkheid en solidariteit. Individu en gemeenschap waren voor Banning onverbrekelijk met elkaar verbonden. Het 'personalisme' of personalistisch socialisme dat hij in navolging van Franse sociaal-christelijke denkers omarmde, stond voor de vrije ontplooiing van individuen in solidaire gemeenschappen – een streven dat volgens Banning niet te verenigen was met het economisch liberalisme en het 'anarchistische' individualisme. Na grote invloed te hebben gehad op het 'revisionistische' beginselprogramma van de SDAP uit 1937, werd Banning vanaf 1939 de intellectuele leidsman van het tijdschrift *Socialisme & Democratie*, dat na de oorlog uitgroeide tot het intellectuele epicentrum

van de jonge PvdA. Als haar meest invloedrijke denker gedurende de jaren veertig en vijftig drukte hij een onmiskenbaar stempel op de beginsel-programma's van de partij uit 1947 en 1959.

Vrijzinnigheid

Banning was in 1946 ook de eerste (bijzonder) hoogleraar godsdienstsociologie die in Leiden werd aangesteld. Onlangs werd aan dezelfde universiteit een symposium gehouden onder de titel 'De nieuwe vrijzinnigheid'. Godsdienstsocioloog Meerten ter Borg verwees in zijn openingslezing over 'De actualiteit van vrijzinnigheid' naar zijn grote voorganger en omschreef dit typische Banningwoord als volgt: 'Vrijzinnigheid zie ik als het lef om pal te staan voor een standpunt of een doctrine, en tegelijkertijd dit standpunt niet te ver-absoluteren. Het is het vermogen je in te zetten voor een traditie, verknocht te zijn aan die traditie en tegelijkertijd de tekortkomingen erin te herkennen en te benoemen... (De vrijzinnige) veraf-schuwt het relativisme niet maar hij omarmt het, zonder zijn eigen traditie en standpunten te grabbel te gooien. Hij is zozeer overtuigd van zijn eigen mentale veerkracht dat hij het relativisme aandurft. Omgekeerd is hij zozeer doordrongen van de relativiteit van zijn eigen standpunten dat hij weet dat het overleven ervan niet vanzelf gaat maar ook van hem, van zijn strijdvaardigheid afhangt.' (*Waterstof* #35, mei 2008).

De vrijzinnige mentaliteit is inderdaad weer hoogst actueel in het felle debat dat wij tegenwoordig voeren over religie, cultuur en politiek, waarin het Grote Gelijk van de een vaak lijkt te staan tegenover het even Grote Gelijk van de ander. De vrijzinnig-protestantse traditie waaruit Banning voortkwam heeft zich inmiddels verbreed naar andersreligieuze en vooral ook seculiere opvattingen van vrijzinnigheid. Daardoor is de vrijzinnigheid op enige afstand komen te staan van het ethische gemeenschapsdenken van Banning en dichter in de buurt gekomen van het sociaal-individualisme van Jacques de Kadt (die de term vrijzinnigheid vanwege de 'christelijke' connotatie ervan vermeed) en het sociale liberalisme van de vrijzinnig-democraten van de VDB – die net als Banning en De Kadt in 1946 toetraden tot de

PvdA. Dat neemt niet weg dat de vrijzinnigheid net als bij Banning nog steeds de kern kan vormen van een beschavingsideaal dat, zoals Ter Borg het uitdrukt, misschien 'de enige mogelijkheid (is) om de multiculturele samenleving leefbaar te houden en interessant te maken.'

Het klinkt natuurlijk paradoxaal dat relative-ring en onzekerheid de kern kunnen zijn van wat Banning 'de zedelijke en maatschappelijke verhef-fing van het volk' zou hebben genoemd – zeker tegen de achtergrond van een neoconservatieve tijdgeest die het cultuurrelativisme aanwijst als bron van alle kwaad. Maar er is niets mis met het oude idee van de volksverheffing of volksopvoeding, mits daarin de paternalistische betweterij plaatsmaakt voor meer vrijzinnige motieven. De huidige PvdA is nog erg zoekende op dit punt: een conditie die mede wordt veroorzaakt door ernstig geheugenverlies over haar eigen historische verworteling in het cultuursocialisme van Banning en De Kadt. Maar een vrijzinnige herijking van de volksverheffing in de vorm van een nieuw cultureel beschavingsoffensief is dan ook een ambitieuze opgave: een heruitvinding van het wiel die sommigen zal doen denken aan de kwadratuur van de cirkel. Dat de PvdA er nog niet helemaal uit is blijkt wel uit enkele recente opmerkingen van Ronald Plasterk, die 'libertair' een prachtig woord vindt 'dat hij graag op zijn vestje speldt', maar die ook gelooft in rechtvaardigheid, volksverheffing en gemeenschapsdenken als de klassieke kernwaarden van de sociaal-democratie (*NRC Handelsblad* 26 april 2008). De toekomst van de PvdA zal mijns inziens voor een deel afhangen van de vraag of en hoe die klassieke waarden op een meer vrijzinnige manier kunnen worden ingevuld.

Zeker weten!

Titel en thema van de oproep om mee te dingen naar de zesde Banningprijs zijn dan ook passend en actueel. Achter het uitroepteken in de titel 'Zeker weten!' school een vraag die in de uitnodiging als volgt werd toegelicht:

'Durf voor jezelf te denken, tegen alle gezag in', was het devies van de filosoof Kant. Die geesteshouding keert zich tegen allerlei absolute zekerheden, staat

princiepelijk open voor kritiek en botst dus met alle vormen van fundamentalisme. In alle godsdiensten en levensbeschouwingen, inclusief het seculiere humanisme, treffen we dogmatische en meer vrijzinnige stromingen aan. Overal, onder andere binnen het christendom en de islam, zijn nieuwe persoonlijke vormen van geloof en spiritualiteit in opkomst. Dat past in de Nederlandse traditie en identiteit, die wordt gekenmerkt door kritische zin, openheid en pluralisme. Dit roept verschillende vragen op. Is onzekerheid een voorwaarde voor het open democratische debat? Of heb je juist zekerheden nodig (bijvoorbeeld die van een heilig boek zoals bijbel of koran) om politiek te kunnen handelen? Is jouw levensovertuiging alleen maar een persoonlijke inspiratiebron of heeft zij ook gevolgen voor jouw mening over de samenleving en de politiek?

De winnaar werd € 1000 in het vooruitzicht gesteld, alsmede publicatie van het essay in *Socialisme & Democratie*. De genomineerde niet-prijswinnaars zouden worden getroost met ieder € 250. De jury koos uit veertig inzendingen vier kandidaten: Maarten de Groof, Whee Ky Ma, Chris van der Meulen en Lodewijk van Oord. Whee Ky Ma, de winnaar van 2006, gooide opnieuw hoge ogen. Maar omdat de Banningprijs een aanmoedigingsprijs is, besloot de jury hem niet te nomineren voor de hoofdprijs.

Whee Ky Ma

Dat neemt niet weg dat Whee Ky Ma, onderzoeker in de neurowetenschappen aan de Universiteit van Rochester (VS) opnieuw een compact en ideeënrijk essay schreef met de titel 'Lof der onzekerheid'. Hij begint met de New Yorkse burgemeester Bloomberg bij te vallen, die een presidentskandidaat graag eens zou horen zeggen: 'I don't know'. Terwijl de wetenschap zich baseert op voortdurend vragenstellen en zelfkritiek, projecteert de politiek vooral oordeelszekerheid, zeker wanneer zij, zoals vaak in de VS, een religieuze grondslag heeft. Politiek en religie beantwoorden aan de diepgewortelde angst voor onzekerheid: vandaar de verleiding van sterke doctrines en sterke leiders. Maar volgens Whee Ky Ma is onzekerheid niet alleen de natuurlijke toestand van het

menselijk brein, maar kan zij ook bevrijdend werken. Hoewel het agnosticisme volgens hem de meest logische levensbeschouwelijke houding is, waardeert hij de vrijzinnige aanzetten van de Quakers, de Woodbrookers en Banning.

En we hopen met hem dat een Amerikaanse presidentskandidaat nog eens zal toegeven dat hij iets niet weet – waarbij Barack Obama, die bij de Democraten aan de winnende hand lijkt te zijn, eerder tot een dergelijke zelfrelativering geneigd lijkt te zijn dan Hillary Clinton.

Maarten de Groof

Maarten de Groof, tekstschrijver bij een Vlaams marketing- en communicatiebureau, schreef een heldere, scherpgepunte tekst onder de titel 'Geen daden zonder dromen'. In zijn hart gelooft hij dat mensen die naar Beethoven luisteren intelligenter, gelukkiger of rechtschapener zijn dan degenen die luisteren naar Radiohead of Frans Bauer. Ratioeneel gezien is dat natuurlijk je reinste onzin, maar iedereen heeft zo zijn heilige huisjes. Hoe zijn dergelijke particuliere en irrationele voorkeuren te rijmen met politiek denken of met handelen in het algemeen belang?

De Groof hekelt de progressieve dubbelzinnigheid ten aanzien van religie, waarbij het heilige geloof in de ratio als enige basis geldt voor democratische beslissingen en rechtse overtuigingen gemakkelijk worden gezien als een verstandelijke afwijking. Een belangrijke oorzaak van het wegzinken van links is dat het een verliezersideologie predikt tot de winnaars van de globalisering: de middenklasse. Maar solidariteit is eerder emotioneel dan rationeel verankerd.

Het is dan ook dom en hypocriet om het geloof te reduceren tot een reeks achterlijke voedings- en kledingsvoorschriften en het uit te sluiten van het politieke debat. Als dat alleen mag steunen op de rede, wint het eigenbelang. Links moet juist onderstrepen wat er waardevol kan zijn aan elke levensvisie die de mens als meer beschouwt dan een parameter in een economisch model. Een sympathiek standpunt, dat echter volgens de jury beter uit de verf zou komen wanneer het wat systematischer zou worden onderbouwd.

Lodewijk van Oord

De derde genomineerde in dit opvallend kosmopolitische veld, Lodewijk van Oord, is docent geschiedenis van het Midden-Oosten en Conflictstudies aan het United World College in Wales. In zijn stuk 'Drijfzand en dronkenschap' verhaalt hij van zijn bezoek aan fanatieke Joodse kolonisten in Hebron die, niet geplaagd door enige twijfel, absoluut zeker wisten dat God ze op die plek wilde hebben. Dergelijke zekerheden zijn funest voor het democratisch gesprek, dat juist vereist dat we ons in elkaars opvattingen kunnen inleven. De ervaring die dit oplevert vergelijkt Van Oord met een soort dronkenschap. De oproep tot nuchterheid in politiek is daarom een slecht advies: we moeten ons vaker door onze politieke opposenten dronken laten voeren. Zijn eigen jeugdzonde: een nogal fanatieke bijbelstudie in de vroom-christelijke Navigators, brengt de hermetische geloofszekerheden van de Joodse kolonisten dicht bij huis. Maar alle denkkaders, ook seculiere, stoelen uiteindelijk op irrationele aannames; elk wereldbeeld is 'een poel van drijfzand'. Deze zelfrelativering is een groot goed, en iets heel anders dan relativisme: het eigen gelijk is niet waardeloos maar is iets minder in beton gegoten. Zonder 'dronken worden in de opvatting van de ander' is geen echte ontmoeting mogelijk. Opnieuw een sympathiek en open, persoonlijk betoog. Maar de jury heeft wat moeite met de stapeling van 'natte' metaforen en vindt die van de dronkenschap toch enigszins gezocht.

6

Chris van der Meulen

De laatste genomineerde, Chris van der Meulen, is debatprogrammeur, redacteur en bootbewoner, en heeft wellicht in al deze capaciteiten de onzekerheid leren waarderen. Hij begint met een lofzang op de 'zoekende spreker' die hij ook zelf wil zijn, en die in oprechte twijfel op zoek gaat naar de nuance. Dat is niet de richting die het publieke debat in Nederland tegenwoordig neemt. Minder dan ooit is er sprake van openlijke zelfkritiek: eerder van voortzetting van de oorlog met andere middelen. Nuanceren geldt als teken van zwakte en de schijn van onzekerheid wordt zorgvuldig vermeden.

Het neoconservatieve waardenabsolutisme en de cultivering van het eigen gelijk zorgen voor een verruwing van het debat. Politici en opinieleiders zijn bang voor de burger, die ongeduldig is en zogenaamd altijd gelijk heeft. Maar in het debat gaat het niet primair om de overwinning, maar om inzicht in en om de zorgvuldige afweging van morele argumenten. Onzekerheid is daarvoor een onmisbare voorwaarde. Het is een misvatting dat dit moreel-ethische debat per definitie elitair is. Het is juist de taak van politici en intellectuelen om cultuurkritiek te leveren en burgers in dit debat 'mee te nemen'. Daarbij moet vooral contact worden gezocht met de gematigden: het fundamentalisme van de kant van religies en van de kant van de Verlichters zijn de beide extremen die het debat frustreren. Belangrijker dan deze *Prinzipienreiterei* is de democratische kunst om principes in twijfel te trekken.

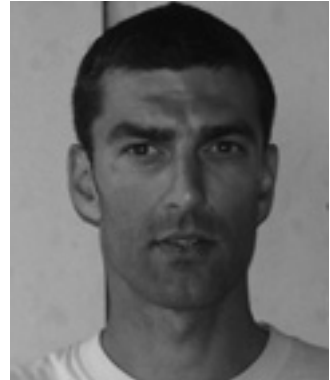
Vier actuele pleidooien voor onzekerheid als kernwaarde van de politieke democratie dus, en vier auteurs die zich op verschillende manieren het hoofd hebben gebroken over de dubbele betekenis van 'geloof' als bron van absolute waarheden én als geuzennaam voor een levensbeschouwing die de eigen overtuiging op het spel zet en kwetsbaar maakt in een vrijzinnige zoektocht naar nuancering en tegenspraak. Van de vier genomineerden is Chris van der Meulen er volgens de jury het beste in geslaagd om deze gedachte op een heldere, aantrekkelijke en onderbouwde wijze vorm te geven. Hij is dan ook de winnaar van de zesde Banningprijs. Zijn essay en dat van de andere genomineerden zijn opgenomen in dit speciaal voor deze gelegenheid samengestelde boekje, en het winnende essay zal binnenkort worden gepubliceerd in *Socialisme & Democratie*.

Rest mij nog om namens de jury van de Banningprijs 2008 een welgemeende gelukwens uit te spreken aan het adres van Chris van der Meulen, Lodewijk van Oord, Maarten de Groof en Whee Ky Ma. Ik dank u allen zeer.

Een zoekende spreker

Chris van der Meulen

Chris van der Meulen, geboren in 1972, studeerde aan de Universiteit van Tilburg. Hij schreef een scriptie over internal governance. Hij is freelancer op het grensvlak van wetenschap en politiek/publieke zaak, bijvoorbeeld als columnist en debatedacteur/programmeur. Hij heeft een grote liefde voor historische schepen, is actief voor het Havenmuseum te Rotterdam en woont op een historisch zeilend bedrijfsvaartuig, een Hasselter aak uit 1909. Zie ook www.waterploeg.nl.

Weinig is mooier dan een zoekende spreker: iemand die zonder rijst in de mond, vol oprechte twijfel zoekt naar de nuance. Wie zo iemand hoort, kan een wereld aan hersenspinsels vermoeden waarin actief wordt gezocht naar manieren om de eigen beweringen te falsifiëren. De Nederlandse taal en gebaren van ledematen lijken niet toereikend voor het leggen van de volle nuance in het betoog. Soms gaat het om mensen wier woorden achterlopen bij hun gedachten, soms om mensen die halverwege een zin bedenken dat er nog een bijzin nodig is om wat al gezegd is te precisieren. Meestal betreft het mensen die zich comfortabel voelen bij de wetenschap dat ze niet overal pasklare antwoorden op hebben.

Die vleesgeworden nuance waar ik zo'n voorliefde voor koester, het optreden van sprekers die soms zelfs enigszins getroebleerd lijken, is niet representatief voor wat het open democratische debat bij uitstek nodig heeft. Over een bedreigde diersoort heb ik het ook niet. Wel vraag ik me af of de richting waarin het publieke debat zich in Nederland ontwikkelt de biotoop oplevert waarin mijn zoekende spreker het best gedijt.

De waardering van dat publieke debat is aan nogal wat erosie onderhevig. Deelnemers lijken minder dan voorheen geneigd tot openlijke zelf-

kritiek en zelfrelativering. Vaak verkiezen ze technische of juridische argumentaties boven morele. Het lijkt er soms zelfs op alsof de stelling van Clausewitz omgedraaid wordt en dat de politiek – en in bredere zin het debat – wordt gezien als de voorzetting van de oorlog met andere middelen. Nuanceren heeft aan populariteit verloren en wordt aangemerkt als een teken van zwakte. Onder het mom van 'benoemen' en 'duidelijkheid' wordt de schijn van onzekerheid met zorg vermeden. De taal wordt oorlogszuchtiger en de verering van de doener boven de denker viert hoogtij.

De ongeduldige burger

Het is belangrijk te erkennen dat het in het debat en in de politiek - anders dan in een oorlog - niet primair gaat om het behalen van een overwinning, maar vooral om het inzichtelijk maken en bediscussieren van verschillende (morele) argumenten. Het uitgangspunt moet zijn dat een debat ertoe dient om de kwaliteit van ons denken naar een hoger niveau te tillen. Dit lukt alleen als deelnemers zich niet vastleggen op in steen gebeitelde standpunten. Zij moeten kritisch kunnen kijken naar hun eigen redeneringen en die van anderen.

Toen rond de eeuwwisseling de aanval werd geopend op het cultuurrelativisme en het post-

modernisme, raakte ook onzekerheid in diskrediet. In het oog springende aanvallen op het cultuurrelativisme kwamen van onder meer Bolkestein¹ en Berlusconi. Die laatste stelde zonder omhalen dat de westerse cultuur superieur is aan de islamitische. Velen voelden zich ongemakkelijk bij dit soort uitspraken en haastten zich om er afstand van te nemen, maar bij veel anderen vielen ze juist in vruchtbare aarde. Immers, het mislukken van het integratiebeleid – ‘het doodknuffelen van de allochtonen’ – was aan dat cultuurrelativisme te wijten. De ongemakkelijkheid waarmee veel politici omgingen met problemen die immigratie en integratie met zich meebrachten, wierp een smet op iedere vorm van onzekerheid en relativisme.

Het opkomende waardenabsolutisme werd op de voet gevolgd door verontwaardigde klachten over de verruwing van het debat. De discussies die de meeste media-aandacht krijgen zijn weinig creatieve uitwisselingen van standpunten. Dit type dialoog heeft ook zijn eigen idioom, met termen als ‘ieder weldenkend mens weet...’, ‘natuurlijk’, ‘duidelijk’ en ‘helder’. Het doet denken aan wat er gebeurt in de meest onredelijke echtelijke ruzies. Naarmate het conflict verergert, vallen de woorden ‘altijd’ en ‘nooit’ steeds vaker (‘Jij doet nooit wat, ik moet altijd alles doen!’).

Intussen heeft angst voor de burger zich meester gemaakt van politici en opinieleiders. Vroegtijdige pacificatie van meningsverschillen, veronachtzaming van belangrijke noden van burgers en het niet uitdragen van vergezichten hebben ervoor gezorgd dat velen zich afkeerden van de gevestigde politiek. In plaats van kritisch naar de eigen idealen te kijken en die expliciet te maken, sloegen veel politici en opinieleiders een vragende toon aan. Immers, bescheidenheid was nu geboden, de burger heeft altijd gelijk. En wanneer politici te kennen geven dat de burger altijd gelijk heeft en dat de politiek moet leveren wat die burger wil, dan worden burgers secundaire narcisten.² Niet gehinderd door de erkenning van een complexe en weerbarstige werkelijkheid, legt de ongeduldige burger, vol vertrouwen in het eigen gelijk, zijn verlanglijstje op tafel.

Deze ongeduldige burger – ook bekend onder de naam ‘hard werkende Nederlander’ – heeft voor velen de intellectueel in aanzien verdrongen. Het

leverde een wonderlijk beeld op. Waar Balkenende³ zijn teleurstelling in de intellectuelen uitspreekt vanwege hun vermeende afwezigheid in het publieke debat, verkettert Bolkestein⁴ de *public intellectuals* als bemoeizuchtige marginalen uit de onderlaag van de universiteiten. Ook uit de roep van Bos om meer types als Jan Schaefer spreekt weinig waardering voor intellectuelen.

Gegeven de impliciete ontkenning vanuit de politiek dat onzekerheid een voorwaarde is voor een vruchtbaar debat, is het niet verwonderlijk dat mensen vluchten in principes, dogma’s en quasi-zekerheden. Gemak dient de mens en waarom keer op keer een morele redenering opzetten als je het ook met een vuistregel, principe, gedragscode of gebod af kunt? Mensen verleren het ook om te gaan met de onzekerheid die hoort bij het maken van keuzes wanneer – zoals dat heet – ‘de moraal wordt ondersteund door de markt’. Waarom nog nadenken over een donorregistratie als je paspoort gratis wordt als je op het registratieformulier ‘ja’ aankruist?⁵ De voorliefde voor gedragscodes en het aanvullen van morele overwegingen met financiële prikkels getuigt van een vrij pessimistisch mensbeeld. Ik vraag me af waar dat eindigt. Ik ben ervan overtuigd dat wanneer je mensen de verantwoordelijkheid ontnemt om na te denken over hun eigen gedrag, ze het uiteindelijk verleren.

Voorwaarden voor vrij debat

De kennelijke vermoeidheid met het debat en de anti-intellectualistische sfeer die is gaan heersen hangen in ieder geval ten dele samen met de misvatting dat het moreel-ethische debat per definitie elitair is. Wanneer je een moreel dilemma isoleert en het van alle kanten belicht, dan hoeft dat geen elitaire aangelegenheid te zijn.⁶ Daarbij ben ik van mening dat het vaak de technische aspecten zijn van bijvoorbeeld een beleidsdebat die het ingewikkeld maken. Zo zijn het in het debat over herverdelingspolitiek eerder de technische aspecten van ons fiscale stelsel dan de morele overwegingen die vragen om doctorandussen.

Bovendien is het debat het instrument bij uitstek om de eigen ideeën en idealen aan te scherpen dan wel bij te stellen. Juist in een politiek landschap waarin de verschillende partijen in het mid-

“Wanneer politici te kennen geven dat de burger altijd gelijk heeft en dat de politiek moet leveren wat die burger wil, dan worden burgers secundaire narcisten. Niet gehinderd door de erkenning van een complexe en weerbarstige werkelijkheid, legt de ongeduldige burger, vol vertrouwen in het eigen gelijk, zijn verlanglijstje op tafel.”

den naar elkaar toe lijken te kruipen en de uitersten zich verder van elkaar verwijderen, moet die kans gekoesterd worden. Daar is onzekerheid niet alleen gepast, maar ook geboden.

Naast populisme blijft vroegtijdige pacificatie het debat belemmeren. Die pacificatie komt van oudsher voort uit de wens om winnaars en verliezers in het debat te kunnen verenigen. Angst voor polarisatie zit een oprechte ideeënstrijd in de weg. Wanneer onzekerheid geaccepteerd wordt en het debat als voertuig voor het nuanceren en preciseren van ideeën en overtuigingen wordt gezien, is dat de beste garantie dat pacificatie uiteindelijk mogelijk blijft.

Ook is het van belang realistisch te zijn over waar twijfel en onzekerheid in het debat te verwachten zijn. Vaak geldt: hoe groter de wil om te overtuigen, hoe groter de stelligheid waarmee de argumentatie wordt gevoerd. Maar wat is er te verwachten van bijvoorbeeld de pogingen van Richard Dawkins om gelovigen te bekeren tot het atheïsme? Is er wel een toonvoering of onzekerheid in het relaas van Dawkins denkbaar die recht doet aan zijn overtuiging en voeding biedt aan een vruchtbaar debat? Zijn verhaal is een preek voor eigen parochie geworden. Hoe anders was dat met

de columns van Maarten 't Hart, gebundeld in *De Schrift betwist*. Dat boek illustreert het belang van het verwerven en behouden van legitimiteit in het debat. Liefdevol over het geloof ridiculiseerde 't Hart de Bijbel – gelovigen vraten het op en smeekten hem te stoppen.

Verder is het gebrek aan zelfvertrouwen in cultuur- en religiekritiek een obstakel. Nog steeds spreekt er weinig zelfverzekerdheid uit de manier waarop het politieke midden en sommige linkse politieke partijen omgaan met uitspraken over bijvoorbeeld het recht op geloofsafval. Daar komt bij dat in de minst succesvolle debatten de islam als geheel en als zijnde enkelvoudig wordt besproken. De dogma's waar politici op vastlopen zijn vaak een bijna technisch gegeven. Argumentaties die beginnen en eindigen met 'omdat het in de bijbel staat' of 'omdat het in de koran staat' bieden weinig stof voor een vruchtbaar debat. Paul Cliteur probeert het debat vlot te trekken door te pleiten voor een moreel esperanto, een vocabulaire dat gespeend is van ieder religieus uitgangspunt.⁸ Zijn criticasters stellen onder meer dat de goddelijke bevelstheorie (de gedachte dat de wil van God samenvalt met het goede) daarvoor te veel in de weg staat.

Een al eerder geopperde variant op moreel esperanto zou succesvol kunnen zijn als de focus in het debat niet ligt op een religie als gedeelde levensbeschouwing, maar op het naar voren brengen van die elementen die het individu dierbaar of minder dierbaar zijn. Vooral hier heeft het individu de sleutel voor twijfel en onzekerheid en kan elk de opening bieden voor cultuur- en religie-kritiek (met een lage dosering cultuurrelativisme). Een dergelijke poging komt in wezen neer op aangaan van het debat met gematigden onder de religieuzen. Fundamentalisme aan de kant van religies en aan de kant van de Verlichting zijn de extremen die het debat frustreren of overbodig lijken te maken. Er is echter geen reden om die extreme posities de toon en inhoud van het debat te laten bepalen. Vraag maar aan emeritus bisschop Tiny Muskens wat hij vindt van het zevende gebod ('gij zult niet stelen'). Muskens illustreert in afwezigheid van Banning overigens hoe weinig relevant het betoog van Dawkins in dit kader is. Het categoriaal afwijzen van een religieuze overtuiging als inspiratie voor idealen heeft minder haast dan het cultiveren van het debat.

Het grote verhaal

Boven alles ligt er nu de taak voor politici en opiniemakers om mensen mee te nemen in het moreel-ethische debat. Neem mensen mee in een welwillende zoektocht naar de oorsprong van alle beleidswensen - of het nu naar Margalit, Etzioni, Rawls of Fukuyama is.

Het gaat echt niet aan om mensen met een kluitje in het riet te sturen met principes, vuistregels, gedragscodes en een rijtje normen en waarden. Principes – de uitkomst van een onzichtbare morele argumentatie - zijn er voor mensen van wie de hoop op eigen morele argumentatiekracht is opgegeven. Het in twijfel trekken van principes, het wellicht vermoeiende proces van telkens nieuwe afwegingen maken, is de belangrijkste voorwaarde voor een vruchtbaar debat en voor de democratie.

Niet iedereen zal of moet een zoekende spreker worden, maar mensen zijn niet gek. Ze zijn in beginsel prima in staat om goede morele argumentaties te voeren. Je moet ze echter wel in staat stellen om dat te doen. Pas dan zal onzekerheid in een beter daglicht komen te staan en een nieuwe waardering krijgen. Dat betekent in de eerste plaats een verplichting om de grote verhalen te vertellen en weerstand bieden⁹ aan Clairry Polak wanneer ze in NOVA vraagt: 'Maak het eens concreet.'

Zelf heb ik ook wel eens de neiging om mijn gedachten stelliger te verwoorden dan mijn overtuiging in eigen gelijk zou moeten toelaten. Ik moet zelfs bekennen dat ik het bij gelegenheid ook als trucje doe. De woorden 'ieder weldenkend mens weet' doen het doorgaans erg goed. Maar die zoekende spreker, die heb ik ook in me. En de woorden 'natuurlijk', 'altijd' en 'nooit' ~~zal ik nooit gebruiken~~ probeer ik te vermijden.

¹ Frits Bolkestein, *Moslim in de polder*, Prometheus, 1997.

² Naar Freud in lezing *The ideological gap*. Grahame Lock, oktober 2007.

³ Eind 2006 in een brief aan Harry Mulisch.

⁴ Begin 2007 in *Opinio*.

⁵ Wouter Bos deed een voorstel om korting op het paspoort te geven in ruil voor donoorregistratie.

⁶ Liesbeth Levy, *Essays No3*, RKS, 2004.

⁷ Richard Dawkins, *The God Delusion*, Bantam, 2006.

⁸ Moreel Esperanto, *Arbeiderspers*, 2007.

⁹ Dick Pels, *IDEaal*, augustus 2007.

Lof der onzekerheid

Whee Ky Ma

Whee Ky Ma, geboren in 1978, studeerde in Groningen theoretische natuurkunde en wiskunde. Hij promoveerde er in de theoretische natuurkunde. In 2004 werd hij onderzoeker in de neurowetenschap aan de University of Rochester, USA. Binnenkort begint hij als assistant-professor in de neurowetenschap aan Baylor College of Medicine, in Houston, Texas. Hij is tevens oprichter en voorzitter van de Rural China Education Foundation, een organisatie die de kwaliteit van het onderwijs op het Chinese platteland wil verbeteren. Whee Ky Ma won de Banningprijs 2006. Zie ook: www.weijima.com en www.ruralchina.org

Burgemeester Bloomberg van New York, wel de invloedrijkste partijloze in de Amerikaanse politiek genoemd, werd laatst gevraagd hoe een presidentskandidaat zijn stem zou kunnen winnen. Daarop antwoordde hij: 'Wat ik niet hoor maar graag een kandidaat zou horen zeggen is: "ik weet het niet." Geen kandidaat of verkozen leider kan overal altijd een antwoord op hebben.'

Het projecteren van zekerheid en overtuiging is doorgaans een groot goed in politieke campagnes, maar de Verenigde Staten, of zij nu voorbeeld of schrikbeeld zijn, zijn bijzonder als het gaat om de oorsprong van politieke zekerheden. Driekwart van de bevolking is belijdend christen en daarom is het voor politici van groot belang om hun geloofsbeleving in het openbaar uit te dragen. Voordrachten zijn doorspekt met religieuze verwijzingen en geloofskwesties spelen een prominente rol in debatten. In een poging om twijfels over zijn Mormoonse geloof te bezweren, betoogde de Republikeinse presidentskandidaat Mitt Romney onlangs dat hij algemene christelijke waarden verdedigde en dat gelovigen hun pijlen moesten richten op de echte vijand, het secularisme.

Zes jaar geleden kwam ik naar de VS vanwege de kwaliteit van de wetenschap. De wetenschappelijke methode, nauw verweven met dat verfoeide

secularisme, is gebaseerd op voortdurend vragen stellen, voortdurende zelfkritiek. In de wetenschap moeten overtuigingen zoveel mogelijk gestoeld zijn op reproduceerbare experimenten, niet op onbewijsbare doctrines. Onzekerheid is daarbij inherent en essentieel. Bertolt Brecht schreef: 'doel van de wetenschap is niet om de deur te openen naar oneindige wijsheid, maar om grenzen te stellen aan oneindige dwaling.' Hoe vanzelfsprekend dit nu ook lijkt, toen de rationalistische filosoof Kant eind achttiende eeuw voor het eerst stelde dat alle ware kennis gebaseerd is op zintuiglijke waarneming, betekende dit een ommekeer in het denken over waarheid. Volgens Kant was het onmogelijk om het bestaan van God te bewijzen, omdat het opperwezen zich onttrok aan zintuiglijke waarneming en daarom ontoegankelijk was voor de menselijke geest. De enige troost die hij kon bieden was dat het om dezelfde reden onmogelijk was te bewijzen dat God *niet* bestond. Kant zelf was een diep gelovig man en dacht niet dat zijn ideeën godsdienst overbodig zouden maken, maar dat ze het geloof zouden bevrijden van een irrelevante afhankelijkheid van de rede.

Een Portugese collega van mij is katholiek maar altijd bereid om zijn geloof ter discussie te stellen. Hij bezocht hier in de VS een praatgroep

van de lokale kerk maar merkte dat daar weinig ruimte voor discussie was. Hij zag bevestigd wat hem al langer dwars zat: dat het geloof niet evolueert. In zijn ogen wordt in de wetenschap kennis voortdurend herzien en herschreven, maar wordt de Bijbel, geschreven om de mensen te conformeren aan de toentertijd heersende doctrines van de kerk, al eeuwenlang als absoluut en tijdloos beschouwd.

Opmerkelijk genoeg werden Kants rationele benadering en de open houding van mijn Portugese collega al in de zeventiende eeuw gepropageerd door een religieuze beweging. Een tijdgenoot en landgenoot van Isaac Newton, George Fox, leerde zijn volgelingen om 'gebruik te maken van hun eigen begrip, zonder duiding van anderen.' Godsdienst moest in zijn visie in het nieuwe wetenschappelijke tijdperk experimenteel zijn: niet gewaarmerkt door een autoritaire instantie maar door persoonlijke ervaring. Fox' volgelingen werden later bekend als Quakers en vormden een beweging waarop twee eeuwen later in Nederland de Vereniging Woodbrookers geënt zou worden, met Willem Banning als een van haar boegbeelden. Waarin ligt precies het verschil tussen meer en minder dogmatische levenshoudingen?

Spiekbriefje

In mijn neurowetenschappelijk onderzoek bestudeer ik onzekerheid in menselijke cognitie. Anders dan lang gedacht bevat het menselijk brein geen ondubbelzinnige, glasheldere representatie van de externe werkelijkheid, maar houdt het voortdurend rekening met alle mogelijkheden en kent het de onzekerheid in de beschikbare informatie. Dit gebeurt automatisch en doorgaans zonder dat we ons ervan bewust zijn, in een breed scala aan situaties, van spraakherkenning en autorijden tot geloof in God en politieke besluitvorming.

En voetbal. In de kwartfinale van het WK 2006 tussen Duitsland en Argentinië kwam het tot strafschoppen. Het schot van de Argentijn Ayala werd gestopt door de Duitse doelman Lehmann. Goed nieuws voor Duitsland, maar tot zover niets wereldschokkends. Dat veranderde toen later een video werd gepubliceerd die toonde dat Lehmann, voordat de penalty werd genomen,

een briefje uit zijn kous had gehaald en dat gronddig had bestudeerd. Na veel speculatie werd bekend dat erop stond hoe de Argentijnse spelers meestal hun strafschoppen namen, onder andere 'Ayala: lang wachten, lange aanloop, rechts' – en dat was precies wat er was gebeurd. De informatie bleek te komen uit een database van de Nederlandse trainer Huub Stevens, die penaltystatistieken van spelers van over de hele wereld bijhield. Natuurlijk had Lehmann niet exclusief op het briefje vertrouwd. Als Ayala door zijn bewegingen duidelijk had gemaakt dat hij naar links zou schieten, zou Lehmann de informatie van het briefje hebben genegeerd en op zijn directe waarneming zijn afgegaan. Maar de statistieken gaven hem houvast wat het meest waarschijnlijke scenario zou zijn op basis van het verleden.

Het moge duidelijk zijn dat dit geen vertoog is over voetbaltraining, maar een metafoor voor menselijk oordelen in het algemeen. Bij het nemen van beslissingen combineren de hersenen onzekere zintuiglijke informatie met voorkennis. Als de zintuiglijke informatie ondubbelzinniger is dan de voorkennis, overheerst zij, maar het omgekeerde kan ook gebeuren. Dit is in precieze wiskundige termen geformuleerd door de achttiende-eeuwse Britse predikant Thomas Bayes. De zogenaamde regel van Bayes is een van de pijlers van de moderne statistiek en heeft door zijn vermogen om menselijk gedrag te beschrijven de laatste jaren een revolutie in psychologie en cognitiewetenschap ingeluid.

Vanuit deze visie is het verschil tussen meer en minder dogmatische levensbeschouwingen te begrijpen. In de zoektocht naar spirituele zekerheid bestaat geen database van statistieken, maar is het equivalent van Lehmanns spiekbriefje een heilig boek of een verzameling geboden.

Sommigen laten hun gedrag in grote mate hierdoor bepalen, terwijl anderen, zoals Kant en Fox, meer vertrouwen op hun eigen waarneming en ervaring. Beide levenshoudingen zijn perfect rationeel, maar zij verschillen in de mate waarin 'voorkennis' wordt gebruikt.

Creationisme

In de politieke arena staan op Lehmanns briefje principes en idealen. Gegeven dezelfde omstandig-

“George Fox leerde zijn volgelingen om ‘gebruik te maken van hun eigen begrip, zonder duiding van anderen.’ Godsdienst moest in zijn visie in het nieuwe wetenschappelijke tijdperk experimenteel zijn: niet gewaarmerkt door een autoritaire instantie maar door persoonlijke ervaring. Fox’ volgelingen werden later bekend als Quakers en vormden een beweging waarop twee eeuwen later in Nederland de Vereniging Woodbrookers geënt zou worden, met Willem Banning als een van haar boegbeelden.”

heden en feiten nemen verschillende politici verschillende beslissingen op basis van hun principes. De tekst op hun briefje is min of meer onveranderlijk – overtuigingen kunnen veranderen maar doen dat op een veel langere tijdschaal dan de lopende zaken. Willem Banning, zoals zijn dochter in zijn biografie beschrijft, beschouwde socialisme en godsdienst beide als uitwerking van een innerlijke overtuiging, een besef aan waarden, ‘de ene naar de praktisch-politieke kant, de andere gericht op de bron van de overtuiging’. In deze zienswijze is er plaats voor religieuze of levensbeschouwelijke regels op het spiekbrieftje van een politicus, met name als het gaat om complexe beslissingen waarbij de feiten geen uitsluitsel geven. Het wordt echter anders als de feiten eenduidig zijn maar het spiekbrieftje iets anders voorschrijft. Nergens in de westerse wereld komt zo’n conflict zo sterk tot uitdrukking als in de Verenigde Staten.

Toen ik pas naar Rochester, een vrij conservatieve stad in de staat New York, was verhuisd, kwamen er plotseling geregeld jonge mensen aan de deur om te vragen of ik niet eens naar hun kerk wilde om te leren over Jezus. Ondanks mijn beleefde weigering bleef dit zich elke paar weken herhalen. Toen er op een winterdag weer twee voor de deur stonden nodigde ik hen uit om binnen te komen. Ze waren verrast maar gingen erop in. Ik bood hen een kop thee aan en begon toen te

vertellen over de oerknal en de evolutietheorie. Goed getraind als ze waren hadden ze hun tegenwerpingen klaar, maar een wetenschapper laat zich niet gauw voor een gat vangen. Er kwam steeds minder weerwoord en nadat ik vol verve een argument naar voren had gebracht viel er een stilte. Was er een sprankje twijfel gezaaid? Toen zei er een: ‘That’s very interesting. Will you now allow us to pray for you?’ Wat mij trof was niet alleen hun gedrevenheid, maar ook hun systematische weigering om wetenschappelijke feiten onder ogen te zien die niet strookten met hun wereldbeeld. Hun spiekbrieftje had hun onzekerheid weggenomen, maar alle realiteitszin onderweg vertrappt. Als Lehmann zo’n doelwit was geweest had Duitsland nooit de kwartfinales bereikt.

Het zou tot daaraan toe zijn als dit beperkt was tot jongeren in Rochester, maar in de Verenigde Staten speelt religie een dominante rol in de politieke oordeelsvorming over in essentie wetenschappelijke kwesties, zoals stamcelonderzoek, hersendood en de evolutieleer. Drie Republikeinse presidentskandidaten hebben openlijk verklaard niet te geloven in evolutie. In 2007 sprak president Bush ‘op morele gronden’ zijn veto uit over een wet die de financiering van stamcelonderzoek zou verbreden, en in de afgelopen jaren hebben verkozen autoriteiten op lokaal en staatsniveau gepoogd om het doceren van de evolutieleer in openbare scholen te ondermijnen.

Creationisme geldt als een handelsmerk van fundamentalistische christenen en hun succes is een treffend voorbeeld van de doordrenking van de Amerikaanse politiek met religieuze doctrines.

De ironie wil dat de associatie van christelijk fundamentalisme met creationisme meer een historische gril is dan een beginsel. Zoals Karen Armstrong uiteenzet in *The Battle for God – a History of Fundamentalism* begon protestants fundamentalisme in de VS in het begin van de twintigste eeuw als een reactie op progressieven die een nieuwe godsdienst voorstelden. Daarin zou de liefde voor God het enige gebod zijn en uitgedragen worden door een praktische uitwerking van sociale rechtvaardigheid, in onder andere armoedebestrijding, onderwijs, sociale hervormingen en preventieve gezondheidszorg. De reactie van de conservatieven was om een lijst dogma's te publiceren die de onfeilbaarheid van de Bijbel benadrukten en de ware christen definieerden. Hun strategie leek rond 1922 vruchten te hebben afgeworpen, toen een fanatieke politicus, William Jennings Bryan, nota bene een Democraat, de fundamentalisten in zijn greep nam en meesleurde in een monomane kruistocht tegen het doceren van de evolutieleer. Hij bewees hen daarmee geen dienst. Spoedig werden zij alom beschouwd als vijanden van de wetenschap en intellectuele vrijheid, die geen legitieme plaats hadden in de moderne wereld. Dit was in het bijzonder tragisch omdat de geestelijke vaders van de fundamentalistische dogma's zichzelf juist beschouwden als rationalisten, wat, zoals we eerder zagen, begrijpelijk is op grond van de regel van Bayes. Zolang levensbeschouwelijke dogma's niet worden toegepast op de verkeerde vragen hoeven zij niet te botsen met rationaliteit.

14

I don't know

Desondanks sta ik binnen dit steekspel het meest sympathiek tegenover progressieve gelovigen die hun geloof flexibel en dynamisch houden en gebruiken als drijfveer voor maatschappelijke actie, zoals in de VS de Unitarian Universalists en de Quakers. Voor mijzelf als wetenschapper is agnosticisme de meest logische levensbeschouwelijke houding. In navolging van Kant beantwoor-

den agnosten de kennistheoretische vraag: 'valt er überhaupt tot een oordeel te komen of God bestaat?' met 'nee, daar kan men daar geen uitspraak over doen.' Thomas Huxley, die de term introduceerde, schreef dat het 'verkeerd is voor iemand om te zeggen dat hij zeker is van de objectieve waarheid van een stelling, tenzij hij de bewijzen kan leveren die deze zekerheid rationeel rechtvaardigen.' Met andere woorden: de evidentie uit waarneming is niet doorslaggevend en er is geen spiekbriefje dat ons vertelt wat we moeten geloven.

In een politieke context kan dit ook beschouwd worden als steun voor Bloombergs uitspraak: het is eenvoudig om zekerheid te claimen, maar veel moeilijker om in complexe kwesties onzekerheid toe te geven en verschillende standpunten waarde toe te kennen. Dat wil niet zeggen dat alle standpunten even geloofwaardig zijn – als waarnemingen onverenigbaar zijn met onbewijsbare doctrines moeten de eerste de overhand krijgen – of dat principes overbodig zijn – mits niet te dogmatisch, scheppen zij noodzakelijke richting in complexe besluitvorming – maar wel dat in veel situaties gepostuleerde zekerheid bedrieglijk is.

Geconfronteerd met overweldigende vragen vertonen mensen van oudsher een diepgewortelde angst voor onzekerheid: over wat de toekomst brengen zal, over de betekenis van hun bestaan, over de dood. Het is daarom verleidelijk om de geborgenheid van doctrines op te zoeken. Politici hebben bovendien vaak het motief om over te komen als sterke leiders. Onzekerheid is echter niet alleen een natuurlijke toestand van het menselijk brein, maar kan ook bevrijdend werken. Het simpele besef dat 'I don't know' een acceptabel antwoord is maakt de weg vrij voor ongebonden rationele overweging. De politiek zou zich zulke doelmannen moeten wensen.

Geen daden zonder dromen

Maarten de Groof

Maarten de Groof, geboren in 1976, is copywriter bij een Belgisch marketing- en communicatiebureau dat vooral actief is in de ICT-markt. Van opleiding is hij musicoloog en is afgestudeerd in de communicatiewetenschap. Het is vooral het snijpunt van zijn eerste interesse (de cultuur) en een zekere politiek-maatschappelijke bekommernis die hem boeit. Zijn passie voor politiek en cultuur krijgt een plaats in zijn vrije tijd. Zijn essay is daar een uiting van.

*You may say that I'm a dreamer
But I'm not the only one
I hope someday you'll join us
And the world will be as one
John Lennon – Imagine*

*Alle Menschen werden Brüder,
Friedrich Schiller – Ode an die Freude*

Laatst werd de 237ste verjaardag van Ludwig van Beethoven 'herdacht' door het populaire Vlaamse radiostation dat mij elke ochtend gezelschap houdt in de file. Het spottende toontje dat daar wordt gehanteerd ben ik ondertussen gewoon, sterker nog, meestal slaagt het erin een glimlach op mijn gezicht te toveren, wat op dat uur allesbehalve evident is. Maar meestal gaat het dan ook niet over Beethoven, een van mijn muzikale helden. Bovendien had men besloten een stukje uit één van zijn symfonieën te draaien met de boodschap 'klassieke muziek stoort nooit', lees 'klassieke muziek is saai troep'. Dat stukje werd gedurende de rest van de uitzending regelmatig opnieuw gedraaid als een soort van running gag. U weet hoe dat gaat bij populaire radioshow's.

Ik beken: ik voelde me beledigd. Niet zo beledigd natuurlijk dat ik via internet of sms een

groepje potige melomanen bij elkaar trommelde om de promovlaggen van het radiostation te verbranden, hun studio's kort en klein te slaan of op te roepen om hun presentatoren een kopje kleiner te maken. Niet zo beledigd dat ik van mening was dat de grenzen van de vrije meningsuiting waren overschreden. Ik ben een kind van de vrijemarkt-democratie, en mijn protest was dan ook navenant: ik heb onmiddellijk de knop omgedraaid naar een klassiek radiostation. Omringd door nestwarmte zoals enkel een clubje van gelijkgezinden kan bieden, heb ik mijn reis door de koude ochtend vervolgd.

Is klassieke muziek dan heilig voor mij? Hoewel ik een agnost ben, lijdt het voor mij geen enkele twijfel dat sommige composities van een volmaakte schoonheid zijn. Vanuit een rationele invalshoek bekeken, is dat natuurlijk je reinste onzin, het bestaan van zoiets als transcendent schoonheid alleen al. We hebben het hier dus over een vorm van geloof, wat altijd een beetje gevoelig terrein is.

Wie zich aangevallen voelt in zijn geloof, valt ten prooi aan onmacht, zo heb ik ervaren. Het mag dan mijn diepste overtuiging zijn dat iedereen die de moeite zou nemen zich in een Beethoven-symfonie in te leven daar een diep gevoel van vol-

doening aan zou overhouden, ik kan zoiets niet bewijzen, en het is vermoedelijk zelfs niet waar. Mij maak je allang niet meer wijs dat mensen die naar Beethoven luisteren intelligenter, gelukkiger of rechtschapener zijn dan degenen die Radiohead, Metallica, Frans Bauer of helemaal niets in hun platenkast hebben staan. Toch geloof ik dat die laatsten iets missen.

Heilig geloof in de ratio

Als de progressieve intellectueel die ik in het diepst van mijn gedachten wil zijn, is het begrip 'geloof' mij dus allesbehalve vreemd. De vraag is echter in hoeverre dit geloof invloed heeft of mag hebben op mijn politieke denken of handelen. Bij politiek draait het tenslotte om het belang van iedereen. Hoe is dat te verzoenen met particuliere en irrationele voorkeuren voor Beethoven boven Bauer of voor Mohammed boven Jezus?

Dat geloof geen plaats heeft in het publieke domein was jarenlang een gekoesterde opvatting onder progressieven die erop gebrand waren om de knellende greep van het christendom op de maatschappij te doorbreken. Vandaag is dat doel grotendeels bereikt, althans in West-Europa, maar daarmee is de discussie over de verhouding tussen geloof en politiek zeker niet afgerond. Integendeel, ze laait heviger op dan ooit. Alleen staat de islam dit keer centraal en zijn de posities gewisseld. Het is nu vooral de rechterzijde die pleit voor een strikte neutraliteit van het openbare domein, terwijl de linkerzijde eerder een pluralistisch pragmatisme bepleit. Het beeld van de socialist als 'moslim-vriend', dat men tegenwoordig aantreft op websites van extreemrechtse signatuur en kille historische connotaties oproept, mag dan overtrokken zijn, maar het vat deze moeilijke positie goed samen.

We zien hier een botsing tussen twee progressieve tradities. Enerzijds heeft links de goede gewoonte om het bijna instinctmatig op te nemen voor minderheidsgroepen, ook wanneer die er een conservatief en niet-geseculariseerd wereldbeeld op nahouden. Anderzijds behoort het evenzeer tot de linkse traditie om in navolging van het marxisme het streven naar een rechtvaardiger maatschappij op een rationele en wetenschappelijke manier te funderen, met een geïnstitutionaliseerd

wantrouwen tegenover religie (als 'opium voor het volk') tot gevolg. Er heerst bij progressieven een heilig (sic) geloof in de ratio als de enige aanvaardbare basis voor het nemen van democratische beslissingen. Dat merkten we bijvoorbeeld aan de eerste reactie van links op het groeiend succes van rechtspopulisten. Deze werden vooral vanuit een intellectuele invalshoek scherp op de korrel genomen (zie bijvoorbeeld de uitval van Paul Rosenmöller naar Pim Fortuyn). Dat was gedeeltelijk correct: het is frustrerend om een gesprek aan te gaan met iemand die weigert zich aan de spelregels van een redelijke discussie te houden en zijn toevlucht neemt tot machtsargumenten - in het geval van populistten: de macht van het getal. Maar tegelijk gaf men hiermee een enorm cadeau aan populistisch rechts, omdat het leek alsof hun kiezers voor dom werden versleten door de 'linkse kerk'.

Een extreemrechtse overtuiging wordt door progressieven vaak gezien als een verstandelijke afwijking, en een rechtse overtuiging als een iets minder ernstige verstandelijke afwijking. Dat is wat het andere kamp de 'zelfgenoegzaamheid van links' pleegt te noemen, en het heeft dat andere kamp geen windeieren gelegd. Vanuit de linkse hoek regent het de laatste jaren dan ook oproepen om die zelfgenoegzaamheid af te leggen, tenminste als men de verloren kiezers terug wil winnen.

Dit soort oproepen zijn doorgaans goedbedoeld, maar stellen de foute diagnose wanneer ze de indruk geven dat links die zelfgenoegzaamheid door jaren van deelname aan de macht heeft opgelopen en nu opnieuw kan afleggen (de eenvoudigste manier is dan het opzijzetten van die personen die actief aan de machtsuitoefening hebben deelgenomen). Men geeft zich er geen rekenschap van dat die zelfgenoegzaamheid enkel een bijproduct is van een meer fundamenteel kenmerk van het progressieve politieke denken: het vertrouwen op de ratio als de enige basis voor politieke actie.

Winnaars en verliezers

William Saletan stelde in zijn onlangs verschenen essay *Created Equal* de uitdagende vraag in hoeverre de linkse verontwaardiging over de uitspraken van Nobelprijswinnaar James Watson over de genetische verschillen tussen de menselijke rassen

“Zich gesteund weten door de kracht van een overtuiging is iets anders dan onredelijk zijn. Men kan zich zelfs afvragen hoe de werkelijke morele vooruitgang van de mensheid mogelijk zou zijn geweest zonder de kracht van de overtuiging. Die kan religieus geïnspireerd zijn, maar het geloof dat de mens tot meer in staat is dan het verdedigen van zijn eigenbelang (tot het scheppen van volmaakte schoonheid, bijvoorbeeld), is eigenlijk al voldoende.”

gebaseerd was op wetenschappelijke of ideologische argumenten.¹ Los van het antwoord leidt dit hem tot een gedachte-experiment: wat als in de toekomst onweerlegbaar wetenschappelijk bewijs wordt geleverd dat blanken slimmer zijn (een hoger gemiddeld IQ hebben) dan zwarten? Betekent dit dan de definitieve nederlaag voor het gelijkheidsideaal? Neen, zo beweert Saletan: ‘We are not created equal. But we are endowed by our Creator with the ideal of equality, and the intelligence to finish the job.’

Vermoedelijk kunnen de meeste progressieven zich vinden in deze oproep tot streven naar gelijkheid, maar niet in zijn verwijzing naar een goddelijke schepper. Maar is er een rationele verantwoording van het gelijkheidsideaal mogelijk? Niet als je, zoals links in West-Europa, een publiek probeert te overtuigen dat enkel lijkt te winnen bij het voortbestaan van wereldwijde sociale ongelijkheden.

Wellicht ligt daar de diepere oorzaak van het electoraal wegzinken van de linkerzijde: zij preekt een verliezersideologie tot winnaars. Zo bekeken mag het eigenlijk verbazing wekken dat links nog zo lang een groot deel van de middenklasse electoraal aan zich wist te binden. Met de vestiging van de verzorgingsstaat had die middenklasse namelijk

steeds minder te winnen bij de solidariteit met diegenen die buiten die verzorgingsstaat vielen: de have-nots van binnen en buiten de nationale grenzen. Dat die solidariteit desondanks toch kon worden opgebracht, was vooral te danken aan een mobilisatie vanuit het culturele veld, die veel meer op emotionele dan rationele gronden berustte. Vooral vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw werd de secularisatiegolf gecompenseerd door een beweging die zich bewoog op de tonen van geëngageerde popmuziek, nauw verweven was met ngo’s (die niet zelden christelijke wortels hadden) en de zachte waarden promootte.

Al is de vraag natuurlijk of die solidariteit niet te vrijblijvend werd ingevuld. Als we de omgang van links met de multiculturele maatschappij als voorbeeld nemen: het ‘geloof’ in love, peace and understanding diende jarenlang als excuus om niets te hoeven doen aan de bestaande problemen: met wat goede wil van iedereen zouden die zich vanzelf oplossen. De prijs voor zoveel gemakzucht was dat die idealen zelf in diskrediet konden worden gebracht. Nu John Lennons Imagine door een conservatieve commentator al ‘een Stalinistische hymne’ is genoemd, lijkt het er sterk op dat de laatste dagen van de geitenwollensokkenbrigade zijn geteld.²

De kracht van de overtuiging

Al die mooie idealen die bezongen worden in al die mooie liedjes zijn op termijn dan ook net zo weerloos tegen het geweld van de instrumentele ratio als de woorden van de Messias of de Profeet. Twintig jaar na de *summer of love* zijn we terechtgekomen in een wereld waarin de pleitbezorgers van het gezonde verstand snel veld winnen. Waarom, zo vragen zij, handenvol geld storten in bodemloze putten als de sociale zekerheid of ontwikkelings-samenwerking als niet met absolute zekerheid kan worden vastgesteld dat de ontvangers van deze gelden hun behoefte niet in de eerste plaats aan zichzelf te danken hebben? Waarom 'soft' (met absoluut respect voor de rechten van elke mens) reageren op de dreiging van het moslim-terrorisme? Is de inzet voor het eigen- of groepsbelang niet het enige engagement dat men redelijkerwijs van de burgers van een samenleving mag vragen?

De huidige controverse rond de opwarming van de aarde toont aan dat het mogelijk is rond zowat elke maatschappelijke kwestie een redelijke twijfel op te werpen die elke collectieve maatregel onmogelijk maakt. Voor links zou het dom en hypocriet zijn om de uitsluiting van het geloof uit het politieke debat te eisen, omdat zij daarmee haar eigen bestaansrecht tenietdoet. Een politiek debat dat enkel nog mag steunen op de rede, is een politiek debat waarin finaal altijd het eigenbelang primeert.

Zich gesteund weten door de kracht van een overtuiging is iets anders dan onredelijk zijn. Men kan zich zelfs afvragen hoe de werkelijke morele vooruitgang van de mensheid mogelijk zou zijn geweest zonder de kracht van de overtuiging.

Die kan religieus geïnspireerd zijn, maar het geloof dat de mens tot meer in staat is dan het verdedigen van zijn eigenbelang (tot het scheppen van volmaakte schoonheid, bijvoorbeeld), is eigenlijk al voldoende.

Dit alles betekent niet dat links zich dient neer te leggen bij elke eis van priester, rabbijn of imam, wanneer deze in strijd is met fundamentele principes van de verlichting. Maar het is links evenmin verboden om actief verzet aan te tekenen tegen de karikaturale reductie van zowat elke religie tot een reeks achterlijke voedings- en kledingsvoorschriften. Eerder dan zich door de rechterzijde te laten meesleuren in dit soort uitzichtloze debatten (en daarin dan ook nog eens 'katholieker dan de paus' proberen te zijn), zou de linkerzijde echt een verschil kunnen maken door te hameren op wat er waardevol kan zijn aan elke levensvisie die de mens als meer beschouwt dan een parameter in een economisch model.

De mensheid is op een punt in haar evolutie beland waarop elke verdere stap in de morele vooruitgang er een is die op mondiale schaal moet worden gezet. Als westerse progressieven tot die stap willen bijdragen, zullen zij de hand moeten uitsteken naar een wereldbevolking die voor het overgrote deel een religieus wereldbeeld aanhangt. Al kunnen ze natuurlijk met de verlichtingsfundamentalisten hopen dat zes miljard wereldburgers zich spontaan – of beter nog: omdat wij dat eisen – gaan seculariseren. Maar dat zou niet redelijk zijn.

¹ William Saletan, *Created Equal*, <http://www.slate.com/id/2178122/entry/2178123/>, 2007.

² Patrick West, 'Heather Mills and the Nutty Beatle', <http://www.spiked-online.com/index.php?site/article/4036>, 2.11.2007.

Drijfzand en dronkenschap

Lodewijk van Oord

Lodewijk van Oord, geboren in 1977, studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Sinds 2004 is hij verbonden aan het United World College in Wales, waar hij geschiedenis van het Midden-Oosten en conflictstudies doceert. Hij reist jaarlijks naar Israël-Palestina, en schrijft regelmatig artikelen en opiniestukken over de Palestijnse kwestie.

In maart 2007 reisde ik per kogelvrije bus over de Westelijke Jordaanoever naar Hebron. Samen met een aantal studenten ging ik op bezoek bij de ultra-orthodoxe Joodse kolonisten die zich in het hart van deze Palestijnse stad genesteld hebben. De Joden in Hebron staan bekend als de meest rabiate kolonisten die er op de Westelijke Jordaanoever te vinden zijn. Ze lieten ons hun heilige plaatsen zien en toerden ons door de verlaten, van Palestijnen 'verloste' binnenstad. Ons plan om Hebron te bezoeken viel niet overal in goede aarde. Progressieve Joden en Palestijnen vonden het immoreel dat we ons met deze extremisten inlieten. Toch besloten we te gaan. Hebron is tenslotte Ground Zero in het Palestijns-Israëliëse conflict. We wilden weten wat de kolonisten drijft. Dit was niet eenvoudig. Onze gastheren bleken zwaarbewappende fanatici met schaamteloos racistische opvattingen te zijn. Het werd een dans met de duivel.

Volgens de filosoof Søren Kierkegaard gaat het eerste overgeleverde debat tussen christenen en 'heidenen' over alcohol. Het bijbelboek Handelingen beschrijft hoe op de eerste pinkstermorgen de discipelen van Jezus letterlijk de geest krijgen, buiten zichzelf raken en vreemde kreten slaken. De omstanders nemen aanstoot aan dit vroege enthousiasme en vragen zich af waarom deze

christenen zo kort na zonsopgang al dronken zijn. Een echt gesprek wil het maar niet worden. Beide partijen roepen elkaar op toch vooral het verstand te gebruiken. 'Wees toch verstandig en bekeert u!' roepen de volgelingen van Jezus. 'Wees toch verstandig en wordt nuchter!' antwoorden de omstanders. De oproep om nuchter te worden is in politiek opzicht een slecht advies. Het zou beter zijn als we vaker besloten deelgenoot te worden van de bedwelmende toestand. We moeten ons vaker door onze politieke opponenten dronken laten voeren.

Politiek gaat over de vruchtbare interactie van ideeën en opvattingen. Hannah Arendt heeft deze visie op politiek het beste verwoord. De filosoof onderscheidde drie vormen van menselijke activiteit: arbeid, vervaardigen en handelen. Waar *arbeid* gedreven wordt door onze levensbehoeften en *vervaardigen* verwijst naar handwerk en het creëren van producten, duidt *handelen* op het menselijk vermogen je door gesprek en dialoog in te zetten voor de gemeenschap. Handelen is dus de menselijke capaciteit om ondanks onze diverse meningsverschillen een redelijk gesprek te voeren en iets voor elkaar te krijgen. Politiek is volgens Arendt precies dit: samen iets voor elkaar krijgen. Dit lukt alleen als we erin slagen ons in te leven in elkaars

19

opvattingen. We moeten, zoals de Engelsen zeggen, proberen uit te vinden 'what makes the other person tick.' De ervaring die dit oplevert is een soort dronkenschap. Het verlangen om je in iets anders te verplaatsen is een al te menselijke eigenschap. Het heeft iets te maken met de vorming van onze identiteit. Identiteit ontstaat in de omgang met het andere: andere mensen, andere beelden, andere opvattingen.

Uiteindelijk lukte het me in Hebron niet om veel sympathie voor onze gastheren op te brengen. Toch was het een belangrijk bezoek dat me veel leerde. Ik ontdekte bijvoorbeeld dat de vraag *waar* je leeft voor de kolonisten belangrijker is dan de vraag *hoe* je leeft. Voor de ultra-orthodoxe joden heeft ethiek vooral te maken met geografie. Ze denken het goede leven te leven door zich op een bepaald stuk grond te vestigen. Ook hun gebrek aan enige twijfel vond ik belangwekkend. Ze wisten absoluut zeker dat hun God ze op deze plek wilde hebben. Een van hen kon me zelfs de precieze plaats aanwijzen waar God tot hem gesproken had. Bovendien was er de stortvloed aan heilige teksten die het land aan de Joden deed toekomen. De claims van de Palestijnen of de uitgangspunten van het internationaal recht deden er absoluut niet toe. Ik had het gevoel dat ik het conflict iets beter begreep. Die nacht kon ik niet slapen. Ik had een intense hoofdpijn. Het was de kater die volgt op de dronkenschap. Het gevoel dat ik iets immoreels had gedaan bleef nog lang knagen.

20 Ex-Navigator

Ik ben niet van Joodse komaf. In geen enkel geloof ben ik ultra-orthodox. Ik heb nog nooit een Arabier gedood. Toch zijn er kleine overeenkomsten tussen mijzelf en de kolonisten in Hebron. Ook ik kon ooit feilloos bijbelteksten citeren. Als tiener die wel op de kerk maar niet op het geloof was uitgekeken was ik actief in de christelijke jeugdbeweging. Dit was niet uniek: PvdA-leider Wouter Bos en *Volkskrant*-columnist Martin Bril werden bijvoorbeeld in de jaren zeventig lid van Youth for Christ. Ik belandde uiteindelijk bij een organisatie die de Navigators heet. Waren Bos en Bril daar ook terechtgekomen, dan had hun uiteindelijke apostasie nooit plaatsgevonden.

Als zestienjarige zou ik dat zeker geweten hebben. De Navigators, vond ik, waren radicaler. Terwijl ze bij 'de Youth' vooral bezig waren met zeilen en biljarten deden wij niets dan bijbelstudie. We leerden de teksten zelfs uit ons hoofd. Eigenlijk was het een vorm van opscheppen. Door teksten te memoriseren kon je laten zien dat je vromer was dan een ander.

Ik vond dat belangrijk. Ik wilde christelijker zijn dan de leden van de lokale kerk waar ik tweemaal per zondag opdraafde. Dat waren allemaal 'lauwe christenen'. Lauw was nog erger dan koud, aldus een van die teksten. Ik ontwierp in die tijd een hermetisch gesloten wereldbeeld, onderbouwd met bijbelteksten. Toch bleek er een speld tussen te krijgen. Ergens rond de driehonderd teksten raakte bij mij de klad erin. In goede protestantse traditie besloot ik eens te gaan protesteren tegen mijn eigen opvattingen. Niet omdat ik mijn geloof verloren had, eerder omdat ik wilde weten of dat geloof in de echte wereld stand kon houden. Ik ging op kamers, en dat leek me een goede gelegenheid mijn wereldbeeld eens van grotere afstand te bekijken. Ik besloot een epistemologische reiziger te worden, en 'alles te onderzoeken' om 'het goede te behouden.' Ook dit is een bijbeltekst, en als ex-Navigator zou ik hier kunnen vermelden waar die te vinden is.

Een van de eerste debatten die ik als student bijwoonde ging tussen de filosoof Herman Philipse en een christelijke wetenschapper wiens naam me niet is bijgebleven. De vraag was of geloof in God intellectueel houdbaar is. Philipse vond van niet, zijn opponent van wel. Er werd die avond veel gezegd maar weinig geluisterd, en aan het einde van het debat waren sprekers noch toehoorders ook maar iets dichter bij elkaar gekomen. Niemand was bereid in het wereldbeeld van de ander te stappen, simpelweg om te zien waartoe dat zou leiden. Een wereldbeeld dicteert standpunten, en hoe dieper iemand zich in zijn of haar wereldbeeld nestelt, hoe dogmatischer die standpunten worden. Wereldbeelden werken verblindend; het wordt steeds moeilijker om een opvatting afkomstig uit een ander wereldbeeld als legitiem te beschouwen.

“Volgens veel liberalen is het mogelijk een scheiding te maken tussen de private ‘mens’, die er een geloof op na mag houden en de publieke ‘burger’, die strikt rationeel moet handelen. Toch is die strenge scheiding in de praktijk nauwelijks te maken. Niemand wordt bij het passeren van de voordeur een ander mens. Persoonlijke levensovertuigingen, meningen en emoties gaan altijd mee de publieke ruimte in. Het is daarom ineffectief om van onze medeburgers te verlangen dat ze hun wereldbeeld geheim houden. We kunnen ze beter vragen dit wereldbeeld voor ons te openen en uit te leggen”.

Zelfrelativering

Liberalen vinden vaak dat mensen hun geloofs-overtuiging thuis op het nachtkastje moeten achterlaten voordat ze mogen deelnemen aan het publieke gesprek. Volgens deze gedachte is het mogelijk een scheiding te maken tussen de private ‘mens’, die er een geloof op na mag houden en de publieke ‘burger’, die strikt rationeel moet handelen. Toch is die strenge scheiding in de praktijk nauwelijks te maken. Tenslotte wordt niemand bij het passeren van de voordeur een ander mens. Persoonlijke levensovertuigingen, meningen en emoties gaan altijd mee de publieke ruimte in. Het is daarom ineffectief om van onze medeburgers te verlangen dat ze hun wereldbeeld geheim houden. We kunnen ze beter vragen dit wereldbeeld voor ons te openen en uit te leggen.

Zo bezien worden onze wereldbeelden vitrines in een virtueel volkenkundig museum. Als bezoekers struinen we van vitrine naar vitrine, kijken onze ogen uit, wijzen iets af, kopen na afloop een ansichtkaart. Dit zal meestal niet leiden tot een radicale bekering. Wel rekt het de eigen opvattingen op. Een korte rondleiding door een ander wereldbeeld helpt in te zien dat de wereld op verschillende manieren geduid kan worden.

In Hebron ontdekte ik dat zelfs de meest bizarre opvattingen binnen de levensbeschouwing waartuit ze voortkomen betekenisvol zijn. Denkkaders hebben een interne logica die voor buitenstaanders vaak irrationeel is. Deze ervaring hielp me beseffen dat *elk* wereldbeeld gebaseerd is op enkele geloofsbriefjes, ook het mijne. Dit schept een vorm van onzekerheid. Zulke zelfrelativering is een groot goed, en iets anders dan het tegenwoordig zo verfoeide relativisme. Het eigen gelijk wordt er niet waardeloos van, maar wel iets minder in beton gegoten. Dit alles is niet eenvoudig. Het dronken worden in de opvatting van de ander voelt ten diepste als een vorm van zelfverloochening. Je moet je weerwoord even voor je houden. In die zin maak je een beetje vuile handen. Dat is vreemd. Bovendien zullen sommigen je keuze immoreel noemen, zoals mij overkwam toen ik naar Hebron ging. Toch kan er zonder deze tijdelijke opschorting van je eigen morele positie geen echte ontmoeting plaatsvinden. Misschien moeten we af en toe immoreel zijn om ethisch te kunnen handelen. Anders gezegd: soms moeten we ons in een moreel dubieuze positie plaatsen om een hoger ideaal – een ontmoeting tussen mensen – mogelijk te maken.

Drijfzand

Uitgangspunt voor dit menselijke gesprek is het besef dat elke mening gebaseerd is op enkele irrationele aannames. Dit geldt niet alleen voor standpunten die voortkomen uit de traditionele wereldgodsdiensten. Ook het onorthodoxe en structureloze ietsisme heeft bijvoorbeeld als wezenlijk uitgangspunt dat er, hoe dan ook, toch wel iets is. Daarnaast zijn ook seculiere denkkaders zoals het socialisme en liberalisme gebaseerd op een aantal niet verifieerbare beginselen. De liberaal die gelooft dat universele mensenrechten 'self-evident' zijn, of de socialist die gelooft dat alle mensen 'van nature' gelijk zijn, moet uiteindelijk erkennen dat deze opvatting niet voortkomt uit onfeilbaar empirisch onderzoek. Zelf vind ik het leven waardevol, maar ook dat kan ik niet bewijzen. Dit leidt tot de conclusie dat ieders wereldbeeld een poel van drijfzand is.

Onze standpunten zijn gebouwd op dit drijfzand. Toch moeten deelnemers aan het publieke gesprek deze wankelende, op losse schroeven staande meningen naar voren kunnen brengen. Het zou onjuist zijn om mensen met zeer expliciete wereldbeschouwingen die gelegenheid te ontnemen. Misschien helpt het ons juist onze hedendaagse angst voor openbare religie te overwinnen. Deze angst is tenslotte ook irrationeel. Godsdienst is in de meeste gevallen saai en ongevaarlijk, soms krachtig en ontroerend, en slechts en enkele keer extreem en militant.

De laatste jaren kent Nederland vele verhitte publieke debatten over migratie, sociale achterstanden en religie. De nuance is in deze debatten vaak ver te zoeken, en wild uit de heup schieten is toegestaan. Dit is iets anders dan een vruchtbaar publiek gesprek, waarin niet de mening maar het argument centraal staat. Een argument hoeft niet te overtuigen om toch begrepen te kunnen worden. Ik kan bijvoorbeeld de argumentatie die leidt tot het vrouwenstandpunt van de Staatkundig Gereformeerde Partij volgen, maar deel het uiteindelijke standpunt niet. Zelfs de irrationele onderdelen van het argument, zoals de door God beschikte rolverdeling tussen de seksen, zijn voor mij als buitenstaander te volgen, al onderschrijf ik deze beginselen niet. Godsdienst speelt

nauwelijks een rol in mijn eigen gedachten over man/vrouw-verhoudingen. Het drijfzand van de SGP is het mijne niet. Maar omdat ik besef dat ook mijn eigen meningen gefundeerd zijn op een zompige bodem gun ik ook de SGP'er zijn wankelende uitgangspunten.

We moeten dus meer met elkaar spreken, en misschien iets minder roekeloos opiniëren. In dit gesprek zal het irrationele de ratio af en toe in de rede vallen. Dit is geen probleem zolang we beseften dat onze standpunten allemaal in het drijfzand hangen. Dit betekent niet dat we elkaar nooit kunnen begrijpen of effectief politiek kunnen bedrijven. Iets meer zelfrelativering kan ons helpen de samenleving menselijker te benaderen. De metafoor van de dronkenschap kan hierin behulpzaam zijn. Laten we daarom het glas heffen!

De Banningprijs is een initiatief van de **Vereniging voor Zingeving en Democratie** (Zingeving.net). Deze vereniging is een voortzetting van de religieus-socialistische Arbeidersgemeenschap der Woodbrookers die in 1919 werd opgericht door Willem Banning. Banning was een hervormd predikant die actief was in de SDAP en mede de aanzet gaf tot de oprichting van de PvdA in 1946.

Zingeving.net wil zich bezinnen op waarden die in de huidige vercommercialiseerde cultuur in het gedrang komen.

Kenmerkend is een kritische houding tegenover het utiliteitsdenken.

In de traditie van de Woodbrookers wordt de nadruk gelegd op de sociale betrokkenheid en de persoonlijke verantwoordelijkheid van een ieder, het doorvragen naar de zin der dingen en de bereidheid tot dialoog vanuit een open, niet dogmatische religieuze instelling.

Er is nauwe samenwerking met de PvdA, maar leden zijn ook afkomstig uit andere partijen.

Zingeving.net ondersteunt het werk van de Rode Hoed in Amsterdam, ondersteunt het Trefpunt van socialisme en levensovertuiging en de Banning Werkgemeenschap voor de PvdA. Zingeving.net werkt samen met de Vereniging Woodbrookers Barchem.

Het **Trefpunt van socialisme en levensovertuiging** is een door het partijbestuur van de PvdA ingestelde inter-levensbeschouwelijke werkgroep die partijbestuur en kamerfracties adviseert.

De leden, die vaak functies hebben in kerkelijke of levensbeschouwelijke organisaties, hebben een uitgesproken belangstelling voor het raakvlak levensovertuiging/godsdienst en politiek.

Voorzitter van Trefpunt is Herman Noordegraaf.

De **Banning Werkgemeenschap voor de PvdA** wil bijdragen aan een sociaal-democratische politieke visie vanuit de christelijke geloofstraditie. Ze doet dit door bezinning op en verdieping van (politieke) theorie, visie en praktijk en een zo breed mogelijke verspreiding van de resultaten hiervan.

Voorzitter is Marleen Barth.

24

Het bestuur van Zingeving.net bestaat uit Mijnke Bosman-Huizinga (voorzitter), Richard Esser, Rienk Goodijk, Mieke Groen, Arie Noordermeer, Leo Steinhauzer, Kees Waagmeester (ambt.secr.), Johan van Workum en Hasan Yar.

Vereniging voor Zingeving en Democratie, Steenhoffstraat 77, 3764 BK Soest, tel. 035 602 4951
Secretariaat@Zingeving.net – www.Zingeving.net